

Kroppens comeback. Specialnummer af *Journal of Consciousness Studies* gør op med intellektualisme og kognitivism og sætter fokus på de ikke-mentale aspekter af kognitionen, herunder den af filosofien så stedmoderligt behandlede krop.

R.Núñez og W.J.Freeman (eds.): *Reclaiming Cognition – The Primacy of Action, Intention and Emotion*. *Journal of Consciousness Studies*, 6, No.11-12, 1999, 284 s., paperback 14,95 £, Imprint Academic.

På trods af en relativt ung alder i idehistorisk målestok har kognitionsforskningen allerede vist alvorlige tegn på forkalkning og forstoppelse. Af samme grund har adskillige allerede afskrevet den som et seriøst bud på filosofisk tænkning. Nu synes det dog at lysne i horisonten, og måske vågner kognitionsforskningen endelig til dåd. Hjælpen kommer heldigvis indefra, i form af en tvivl om hvorvidt den halvtreds år gamle 'kognitive revolution' nu også var et nybrud og ikke blot gammel vin på nye flasker. Sagen er den, at der internt i kognitionsforskningen er igangsat en oprydning i rationalistisk, intellektualistisk og transcendentalistisk arvegods og en øget orientering mod biologiske, fysiologiske, neurologiske, dynamiske, kontekstuelle og handlingsbaserede forklaringsmodeller. Modeller, som ganske vist gør beskrivelsen af kognitionen til et langt mere kompleks forehavende, men som samtidig fremstår som en nærmest banal påpegning af kognitionens konkrete vilkår.

I det relativt nye, men ansete, tidsskrift *Journal of Consciousness Studies* har man viet et særnummer til denne nye tendens. At tendensen er ny, er måske så meget sagt. Spredte kritiske røster har længe forsøgt at gøre opmærksom på problemerne med den herskende tro inden for kognitionsforskningen, den såkaldte kognitivism, men hidtil har kritikken lydt uden samme fælles fodslag som nu. Termen kognitivism (ikke at forveksle med den homonyme modposition til skepticisme) dækker over en række mere eller mindre implicite antagelser om kognitionens natur, fundament og status. Antagelser, som både Hobbes, Descartes og Leibniz på hver deres måde har sået kim til. Man genfinder mere specifikt levn fra Hobbes' mekanistiske materialisme, Descartes' dualisme og Leibniz' kalkulative rationalisme, hvis man roder lidt i kognitivismens *credi*. Kognition antages at være rationel, formel, ikke emotionelt relateret, atemporal, løsrevet fra krop og kontekst, uafhængig af biologiske parametre som fylogene og ontogene osv. For kognitivismen er kognition processer af symbolmanipulation på et vilkårligt substrat (funktionalistisk dualisme). Symbolerne er små semantiske kvanter, der hentes frem fra lagre eller tilføres som input til systemet, og vha. formelle syntaktiske regler

sammensættes eller adskilles på et centralt transportbånd - af Dennett døbt 'det kartesianske teater'. Ligeledes antages der at bestå en klar adskillelse af hhv. perception, kognition og handling. Selvfølgelig med en klar vægtning af den *kognitive* transition af stimulus til respons som følge af kognitivismens status af opgør med behaviorismen. Det kan derfor heller ikke undre, at computeren er yndlingsreferencen (mere eller mindre metaforisk), og at udviklingen af kunstig intelligens regnes for et mål.

Ikke alene virker kognitivismen temmelig barok, men modellen er også blevet grundigt miskrediteret af de senere års empiriske studier. Dertil kommer, at en indrømmelse af at menneskets kognition er et evolutionært produkt, gør det meningsløs at opfatte kognition som løsrevet fra kroppen og de øvrige konkrete aspekter af vores færden. Kognition må tværtimod, som biologisk kategori, tjene til at opretholde og reproducere organismen. Derfor er det ikke kun relevant at afdække 'hvordan' kognition fungerer, men i lige så høj grad 'hvorfor'. Kroppen er ikke en maskine, der bærer vores guldrandede forstand rundt. Forstanden er derimod en ganske usexet og banal del af organismens værktøjskasse, som måske er særegen, men som ikke fortjener en særlig ontologi. Der er vel heller ingen, der fristes til metafysiske excesser pga. håndens griberefleks.

Læsere må undskylde mine grove udmalinger, men dette tilsyneladende trivielle faktum, at mennesket er en levende biologisk organisme, er ikke desto mindre fundamentalt kontroversielt i forhold til årtusinders metafysisk trældom under først det platoniske og siden det kartesianske åg. Bestræbelser på en decideret 'destruktion af metafysikken' fremgår også af flere af bidragsydernes historiske gennemgang, hvor selvfølgeligheden af den intellektualistiske opfattelse forsøges undermineret.

Den nye orientering i kognitionsforskningen, som i mangel af en bedre dansk term kan kaldes inkorporativisme, udgør ikke en homogen bevægelse og har mange halvhjertede medløbere. Vi kan med Rafael Núñez (pp. 55-57) indele tilhængerne i tre forpligtelsesgrader:

1) Triviel inkorporativisme: Den antagelse, at kognitionen hviler på fysiologiske og neurologiske processer og er relateret til biologiske strukturer. Kognition bør ikke studeres uden hensyntagen til det neurologiske fundament.

2) Materiel inkorporativisme: Erkendelsen af, at kognition hviler på neurologiske og fysiologiske processer, bør medføre en systematisk fokusering på dette substrat i beskrivelsen af kognitive processer. Kognition er decentraliseret og kompleks, hvorfor beskrivelsen bør være 'kropsnær' i betydningen tidsmæssig, neurologisk og kontekstuel konkret. Kognition foregår

ikke blot i en kontekst, men konteksten er et intrinsisk element i kognitionen. Den materielle inkorporativisme fokuserer typisk på lavereordens og lokale kognitive fænomener - såsom håndens gripen om glasset eller perception.

3) Komplet inkorporativisme: Udvider inkorporativiteten til at gælde 'hele vejen op', således at al kognition - også abstrakt tænkning - er influeret heraf; f.eks. i form af kropsligt afledte metaforer og begrebsdannelser.

Oven på disse tre beskrivelsesniveauer kommer tillige forskellige metodologiske og teoretiske tilgange. For nogle angår inkorporativitet alle typer agenter, artificielle eller biologiske, der agerer i en given kontekst. For andre dækker termen over et eksplicit opgør med repræsentationalisme og computationalisme til fordel for andre beskrivelsestyper, f.eks. kompleksitetsteori og dynamiske modeller. Atter andre accentuerer det fænomnologiske aspekt i den levede krop som essentielt i forståelsen af kognition. Der gives dog også synteser som f.eks. Núñez selv, der hævder til: "a non-computational view that emphasizes the primacy of the organization of the living and the resulting bodily experience it sustains" (ibid.).

Også Andy Clark forsøger i sin artikel at udkaste en syntetisering af reduktionistiske tilgange, der minutiøst fokuserer på lokale minisystemer, og mere holistiske tilgange der fokuserer på organismers overordnede adaptationer og handlinger. Sådanne forsøg på brobygning er vigtige, hvis ikke inkorporativismen skal ende i beskrivelsesniveau-chauvinisme, og genskabe den dualistiske plage.

Den canadiske fysiolog Paul Cisek slår et slag for en anti-computationalisme, idet han hævder, at computeranalogien for kognition ikke forklarer 1) hvorfor vi råder over vore kognitive evner, og 2) hvorfra det semantiske indhold stammer. Til 1) siger Cisek, at kognition ikke er til for at levere den rette *handling* ved et givent input, men at den derimod har til formål at levere en handling, der sikrer det rette *input* (kontrol af feedback). Forskellen er sprogligt lille men biologisk set stor, idet den overhovedet forlener kognition med motivation. En organisme har interesse i de kommende inputs (sikkerhed vs. rovdyr, fuld mave vs. tom mave), hvorimod output'et - handlingen - er ikke interessant *per se*. I modsætning hertil er computeren ligeglad med input (og output for den sags skyld) og designet til at give det rette output.

Dette peger også på, hvorledes mening opstår. Mening er den ydelse ("affordance", et udtryk der stammer fra øko-psykologen J.J.Gibson), som omgivelserne leverer ved at understøtte organismens handling og dermed kontrollen over det ønskede input: "the 'meaning of

an object' is secondary to the meaning of the interactions which the object makes possible" (p.136). Meningen med et musehul er for musen selv 'skjul', hvor det for katten er 'potentiel kilde til føde'. Ligeledes opnår repræsentationer mening ved at bidrage til kontrol-handling, f.eks. af en arm: "these representations do not require meaning to be somehow assigned to them; their meaning is their role in the behavioural control of the arm"(ibid.). Kontrolhandlingen (den motoriske kontrol af armen) indfinder sig før repræsentationen, hvorfor kognition ikke primært kan siges at være konceptuel og repræsentationel. Ydermere er adskillelsen af handling og kognition ikke legitim. At afprøve isens bæreevne (affordance) skænker isen mening. Handling *er* kognition.

Hjernen foretager ikke primært input-output processer (på samme måde som en bil ikke primært omdanner kemisk energi til kinetisk energi). Hjernen er et kontrolorgan (og bilen et transportmiddel), der interagerer med omgivelserne i feedbacksløjfer for at opnå de rette inputs.

Følelsernes altafgørende betydning for kognition er veldokumenteret, i særdeleshed af Antonio Damasio i værkerne *Descartes' Error*, og *The Feeling of What Happens*. Deres tætte relation til bevægelse er derimod knapt så belyst kendt, og i et andet af bogens interessante bidrag redegør Maxine Sheets-Johnstons for sammenhængen mellem bevægelse og emotioner. Følelser er i bund og grund motivation til bevægelse, hævder hun. Det fremgår også af, at 'motivation' er tæt beslægtet med 'motion' og 'emotion', at motiv betyder bevæggrund, at man bevæges osv. Og båndene båndet er tætte: "What is kinetic is affective, or potentially affective; by the same qualitative measure, what is affective is kinetic, or potentially kinetic" (p.259). Studier har vist, at der hersker såvel generativ som ekspressiv relation mellem bevægelse og emotioner, idet det ikke er muligt at føle visse emotioner, hvis man er fikseret og ikke kan indtage den rette kropsholdning. F.eks. er det umuligt at føle opstemthed ved en sammenlukket kropsholdning eller nedtrykthed ved en helt åben kropsholdning: "emotional behaviours are fundamentally kinetic bodily happenings that originate in experiences of being moved to move and that evolve kinetically" (273). Idet emotioner udgør et kropsligt beredskab til at udføre visse handlinger, kan disse ikke føles, hvis beredskabet ikke er til stede. De kommunikative aspekter af emotioner er således sekundære til de motiverende, og vi interesserer os kun for andres emotioner pga. de konsekvenser (handling), de kan have.

Moralen er ifølge Sheets-Johnston, at studiet af kognition må tage sit udgangspunkt i at vi primært er levende og bevægelige ("animate"), og at vi derfor må vægte fænomenologiske metoder mere. Bevægelse er *ikke* det samme som output og opførsel. Hvad vi frygter ved døden er ikke tabet af evnen til at processere information, men ikke længere at kunne bevæges til bevægelse; at blive u-levende. Vi bør ligeledes passe på buzzwords som 'embodiment' og 'embodied cognitive science' (og 'inkorporativisme'!), der bibringer dualistiske konnotationer, hvilket tautologisk anvendelse afslører ('embodied agents', 'embodied actions').

På trods af bidragenes forskellige optikker og svært varierende kvalitet, udgør *Reclaiming Cognition* værdifuld læsning for alle med interesse og nysgerrighed for området. Det øgede fokus på ikke-intellektualistiske aspekter af erkendelsen er i mine øjne sund, men jeg kan kun give Andy Clark ret i, at tendensen ikke må begå den klassiske fejl blot at indtage en rigid modpol og løbe løbsk i en militant konkretisme. Jeg er dog overbevist om, at kognitionsforskningen i sin nye form vil blive markant tendens fremover. Selvom kognitionsforskningen er en filosofisk opkomling, så er den i mine øjne en oplagt kronprins til den epistemologiske trone.

Tidskriftsanmeldelse bragt i Semikolon Årg.1, nr.2, 2001. <http://www.semikolon.au.dk>